

desfer, per portar-los ja per terra en transport ordinari: tal com ho anirem veient en els art. *Navata*, *Navès*, *Navel*, i en els dedicats als diversos rius *Noguera* (i *Riunoguers*).

Navarcles. doncs, degué pendre nom d'un nom compost NAU⁵-BARCA, o *na(v)barca*, versemblant denominació local d'aqueixos rais. Tal com *Navata* ve del nom arcaic del rai, *navata* NAVE APTA 'nau tramada, lligada' = arag. *navata*. Així ens estalviem tot altre detall hipotètic que el d'admetre l'addició de la *l* repercussiva, que manca encara en les mencions *Navarques* de 1515. Fins aleshores s'hi mantindria encara la pron. originària junt amb la repercutida: com passa sovint amb la variant arcaica de bastants NLL, on apareix colgada, en la llengua dels escribes, per l'èxit d'una alteració.¹

Com que, vulgues no vulgues, també ho havíem d'admetre així en la hipòtesi (B), que exigia, per damunt d'això, una anomalia fonètica gravíssima, hem de reconèixer més versemblança a la via (C) que a (B), car recolza millor encara en els fets geogràfics, i en un bon nombre d'etimologies paral·leles de NLL catalans, tant o més importants i antics. *Navaata*, *Navès*, *Navel*, *Riunoguers*, els rius *Noguera* tots.

Descartada la (A) i increïble la (B), no vacil·lo ja a votar per acceptar l'última.

Hi ha un altre nom semblant a l'alt Aragó, i no crec tampoc que vingui de LAVACRA: *Las Navarcálas*, en te. d'Esposà, poblet una desena de k. a l'ONO. de Jaca, nom recollit a l'enq. de 1966 (llibr. II, 11.5); que deu sortir de *barcal* o *barcalada*, mots vius a Echo i Ansó en el sentit de fondalada (*DECat.* 692, n. 1): basc roncalès *barkar* id. amb el NL *Aniabarkardia*. Si *barca* i *barkar* ve de *barca* potser és dubtós però en *las Nabarcálas* d'Esposà tenim una repetició de la fusió de *barca* amb *nau* que hem admès per a *Navarcles*; i amb la mateixa base semàntica, perquè també en aquesta vall pirinenca d'Esposà es practica el transport de fusta amb tramades.

En el te. de Carcaixent, més enllà de Xúquer, vaig recollir el nom dels «Tallats de *Navargues*» (XXXI, 110.11), en terra solcada de sèquies i rolls en totes direccions. Aquí sí que podem pensar en LAVACRA n. pl., amb la transposició arabitzant i el fàcil canvi de *al-labarqa* en *an-nabarga*, -gues.

És clar que només pot ser casual la semblança amb *Navarcus* NP, bisbe de Cosersans (gascó de l'Arieja), que vindrà del greco-llatí *navarchus* 'almirall', per més que vagi ser enviat per la Seu apostòlica romana com a llegat en visita a Jaca a. 1229 (*Libro de la Cadena* 325).

¹En realitat és ben possible que hi hagués altres testimonis de *Navarques*, puix que la menció de 1020 resulta només d'una esmena; i en la de 1359 *Navateles* igual es podia esmenar en *Navarces*.

Navarelos, V. *Navars* *Navarquè*, -güè, *Navarri*,

Navarrui, V. *Navars*

NAVARS amb *Navarri*, *Navarrui*, *Navarrès* i altres parònims

Navars, poble de Bages, a la dr. del Llobregat, uns 5 k. al N. de Manresa, entre Balsareny i Puig-reig. Havia estat agre. al mun. de Castelladral, poble antigament més important, però com que *Navars* va créixer molt en els últims segles, aquest és avui el cap del municipi. S'escriu *Navàs*, però ja s'ha rectificat la grafia en les obres modernes, com el *Nomencl. del C. E. C.*, 2a. ed., i en l'*Enc. Cat.*

Pron mod. nabàs a Santpedor (Casac. 1920); id. a Puig-reig, 1951 (*LL* 29, p. 9), a Castelladral i a Serrateix i a Viver, (1932 (exc. 177).

MENC. ANT. 982: «in pago Bergitano, alodem quem dicunt *Benevivere* (Biure, te. Sagàs), et *Merles*, *Nabares* et *Serra*» ('Serrateix') *MarcaH.* 93.40, i *Cat. Car.* II, 174.1.

No en sé altres mencions antigues, però aquesta està comprovada per cartòlegs tan segurs com R. d'Abadal i P. de Marca; i ja n'hi ha prou per refutar l'única suggerència etim. que se n'havia fet, la d'*AlcM.*, que sigui un deriv. amb sufix pre-romà -ASSE (com en *Sagàs*, *Alàs*, *Salàs*) del pre-romà *NAVA*, mot quasi només castellà puix que terminaen -ares (no -asse) en la menció de 982.

Encara que jo el vagi posar entre els NLL pre-romans en *E.T.C.* I, 225, era en el benentès que es tracta del nom nacional dels Navarresos (que és d'origen pre-llatí, és clar). Nom que circulava entre nosaltres des d'antic, en aquesta forma: «la ost dels francès e dels *navars* s'aparelaven d'entrar en Aragó» (Desclot, *NCL* IV, 5.13). Un Seniofredus *Navarrus* figura, en la forma del baix llatí, com venedor d'una terra a la ciutat de Bna., en un doc. de 993 (Udina, *El Arch. Cond.* S. x, § 240.81). Sens dubte *Navars* fou un petit poblat de navarresos, i d'ells venia el nom; a la manera de l'origen dels nostres NLL *Gallecs*, *Provençals* (St. Martí de ~), *Piteus* (St. Llorenç dels Piteus), *La França Xica*, *La Françaçola*, *El Bedorc* etc.

No sorprèn gens que -ARR no prengués aquí vocal de suport: hi ha *La Tor* antic mas prop d'Olvan (una quinzena de k. més al NE.), hi ha *La Quar* (ILAKORRE) també en el Berguedà, *La Tor de Querol* i *Beders* (BITERRRES) a Cerdanya etc. És clar que davant -s (com en el nom de *Bedè(r)s*) aviat -rs s'havia de reduir a -s; i ja hem vist que encara no era així en el doc. antic, de 962. Cal separar-lo, doncs, dels noms dels llogarets aragonesos *Navasa* i *Navàs* (*E. T. C.* I, 105, i 143).

És de creure, en canvi, que en són germans els noms següents:

La Torre de Nabàs te. Benassal (XXIX, 54.2, IGC